

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

2010/4

Mjölby norrut till landskapsgränsen uppe i skogen. Här finns mängder av intressant information, men även denna texts ärende är aningen oklart. Det angivna syftet är att »försöka belysa det äldre kyrkolandskapet», och det framgår att Hedvall söker övergripande mönster. Men samtidigt är han uppenbarligen ute efter att kompilera och presentera data som han inte själv tänker använda. Jag hade gärna velat se några mera direkta frågor behandlade utifrån utvalda och frilagda materialkategorier, där myllret av övriga data fått träda i bakgrunden. Efter läsningen av Anglerts och Hedvalls bidrag undrade jag om vare sig de eller jag blivit så mycket klokare av insatserna.

Sett som helhet ger *Skuggor i ett landskap* ett intryck av att vara framställd som bakgrundsläsning för personalen inom det bakomliggande linjegravningsprojektet. Vi som inte var med och grävde hittar förstås också matnyttigheter i boken, fast vi inte har anledning att fokusera just på trakten av Motala – Fågelsta – Skänninge. Mest långsiktigt värdefull är nog Cecilia Ljungs text som inte alls låter sig begränsas av projektområdet. Men den är avsedd att ersättas av en kommande doktorsavhandling.

Förra gången jag recenserade en östgötabok i dessa spalter hyllade jag fotografen Göran Bille-son. Denna gång har Richard Holmgren hållit i kameran, gärna liksom Bille-son vid tidpunkter med horisontellt solljus, och likaledes med mycket fint resultat.

Martin Rundkvist

Ragnar Hambreus, *Gisle och Geir: Ödesväv*. 418 s. ISBN 978-91-978584-0-3.

Gisle och Geir: Ödesväv är en historisk äventyrsroman för ungdomar som genom sin titel och sitt vida spann av händelser och karaktärer ger intryck av att vara första delen i en serie. Enligt bokens författarpresentation pågår arbetet med uppföljaren.

Bröderna Gisle och Geir är ute på jakt och undgår därmed att drabbas av ett överfall då daner skövlar deras gård, dräper deras föräldrar och för bort deras systrar. Vi följer så bröderna på deras

hämnddrivna, farofyllda resa ut i världen och hem igen, och möter otaliga karaktärer i såväl mänsklig som skiftande form. Strider och förvecklingar avlöser varandra, missförstånd uppstår och upplöses, viktiga karaktärer stiger in i och ut ur berättelsen.

Ödesväv utspelar sig under vendeltiden, som till skillnad från vikingatiden rätt sällan får figurera i skönlitterära sammanhang. Ett par nämnvärda undantag är Dick Harrisons romaner *Ofärd* från 2007 och *Niding* från 2010.

Händelser och platser utanför berättelsens huvudfåra hjälper till att förankra den i en brytningstid, där religioner möts, gränser börjar formeras och kunskaper om en vidare värld börjar spridas allt mera i Norden via handel, rovfärder och kristen mission.

Romanen är skriven i nära samråd med författarens söner, och är därför tydligt målgruppsanpassad. Samtidigt lyser Hambreus längtan att omstöpa och förmedla sitt brinnande intresse och sina kunskaper i berättelsens form igenom.

Det är en mycket detaljrik och faktaspäckad roman. För den som är intresserad av ämnet och perioden finns mycket kunskap att hämta ur boken själv men också ur talrika källhänvisningar, tips på webbsidor med mera. Boken finns också upplagd på Facebook.

Bruksanvisningar i form av listor på medverkande och kartor, där den första kartan är placerad på skrå som för att visuellt upplösa banden till dagens geografiska gränser, hjälper till att sätta bokens händelser och platser i sitt sammanhang, och fantasin i rörelse.

Berättelsen klarar på flera ställen att försätta läsaren i det märkliga tillstånd som innebär att man är »där» – en effekt som alla romaner eftersträvar men som färre lyckas med. Inte minst brukar det vara svårt att på ett trovärdigt sätt gestalta den tid som vi här för enkelhets skull kan kalla den nordiska »fortiden». Utan att behöva läsa alltför många böcker eller, för den delen, se alltför många filmer på temat, översköljs man av bilder av ordkarga alternativt storsvulv galdrande män som dräper och dör utan vare sig samvets-kval eller ångest, och sejdande kvinnor som i rus låter sig lägras av vita hingstar för att därefter offras bredvid den döde på gravbålet.

Ödesväv har befriande få sådana scener, även

om jag också här kan sakna en krigare som be-
tvivlar Valhalls existens i ödets stund. En stor del
av denna effekt åstadkoms av författarens förmå-
ga att utan att skriva läsaren på näsan gestalta de
komplicerade men samtidigt självklara banden
mellan gudavärld och människor, Asgård och Mid-
gård.

Tolkiens högoktaniga fornsagococktail mari-
nerar inte sällan sinnen hos såväl författare som
läsare av litteratur inom denna genre. Den Oden
som här gästspelar under många namn (bland
annat Nattfari) frammanar snarare bilden av Gan-
dalf än av den Oden som i sin tur var Tolkiens
förebild (fast jag har svårt att se framför mig
Gandalf delande bädd med en läkekona). Hos
Hambraeus är exemplen många, och jag betrak-
tar dem som avsiktliga blinkningar till *Sagan om
Ringen*: stigmannen Finnvid ekar av Vidstige-
Aragorn, bröder som rövas bort men lämnar spår
efter sig för fränderna att följa blir till hober som
förs bort av orcher, magiska föremål med särskil-
da syften försedda med luddig bruksanvisning får
mig att tänka på alvdrottningen Galadriels gåvor.

Men framför allt är inspirationen från Frans
G. Bengtsson tydlig. Det verkar sitta en Röde
Orm på axeln hos alla som ger sig på att skriva om
forttiden – med förväntningar på ett kärvt man-
bart språk om skaldskap och hjältesägner, om att
dö i strid eller i halmen som en ko, ett språk som,
om det är illa hanterat, lätt trillar ned på fel sida
om gränsen till pekoralt och som riskerar att bli en
börda genom sin begränsande, allittererande form.
Man frågar sig, kan en författare i genren frikopp-
la sig från runristarspråket och sagorna, från skal-
dernas komplicerade mått? Eller är kärvheten ett
signum för tidsperioden, en förutsättning för att
ge ett äkta intryck (trots att vi egentligen inte vet
mycket om hur språket talades)?

Hambraeus lyckas mestadels med konststycket
att kombinera raka, moderna formuleringar med
uttryck som »tradera tidender» och »fagra dejor».
Semikolonet, det annars så bortglömda skilje-
tecknet, har också fått ett uppsving i denna berättelse.

En annan sak som är uppfriskande är hur språ-
ket ibland förändras beroende på vem som talar,
vilket ger skjuts åt berättelsen. Framför allt när
pojarna Gisle och Geir pratar med varandra och
spontana ord som »knäppgök» poppar upp. Stil-

greppet kan finslipas och utvecklas än mer i en
fortsättning.

Jag uppskattar mycket att kvinnorna får ta
den stora plats som man kan tycka vore självklar,
men som tyvärr är ett undantag i genren. Och de
är inte endast arketyper som den väna, trånande
jungfrun eller den om onda tidender kacklande
konan. Här finns kvinnor av kött och blod och i
alla åldrar. Dock är de, som vanligt, i minoritet.

En annan stor fördel, som också är sällsynt, är
att författaren anstränger sig att skildra båda si-
dors syn på striden eller maktkampen. Ibland får
även någon av bokens riktiga bad guys komma
till tals genom sina tankar.

Och så några ord om hantverket. Boken ger
intryck av att vara skriven som scener – ett antal
händelser har skrivits ned på lappar för att där-
efter fogas samman i en berättelse med början,
mitt och slut. Ungefär som man arbetar med ett
filmmanus. Jag tänker film när jag läser.

Nattfaris spådomar fungerar ibland som en
sejdmotsvarighet till *back story* eller berättarrös-
ten som i film används för att slippa visa något i
bild. Det är ett effektivt sätt att sätta saker i ett
större sammanhang, och samtidigt måla upp en
världsbild med en tidsuppfattning som till skill-
nad från vår egen snarare är cyklisk än linjär.

Vissa partier är mycket välskrivna, inte minst
de övernaturliga inslagen, och karaktärernas
reaktioner och tankar kring dessa i en tid då
andeväsen och gudar styr och råder över vars och
ens ödesväv. Andra avsnitt är mera styltiga. Det
gäller bland annat vissa actionscener. Att avbry-
ta striden för att kläcka ur sig någon allittererad
versad känns riskabelt, om än underhållande.
»Röda näbb, du hårda smide! Hårt du mött när
gnistor ljunga» kvad ju Toke, Röde Orms vän. I
de fall där Hambraeus låter stridens hetta skil-
dras via en av karaktärerna lyckas han dock med
såväl beskrivning som reflektion.

Karaktärerna skulle behöva broderas ut mer
för att få djup, nu känner man dem bara ytligt och
vill gärna veta mer. Kanske huvudkaraktärerna,
och vad som försiggår i deras huvuden, får större
utrymme i uppföljaren?

Flera av bokens karaktärer är arketyppiska, och
någonstans känns det som om man läst om dem
och deras äventyr förut. Jag klandrar inte för-
fattaren för detta – om man vill läsa om tidsperio-

den väntar man sig ju sjöslag, maktkamper, holmgång och allt det där plus litet sejdande och gudar som lägger sig i. Några sega sjöresor och skogsvandringar därtill får man kanske räkna med om berättelsen ska röra sig framåt i en värld utan motorer och Internet. Litet reflektioner över livet skulle dock inte skada. En ungdomsroman om hur det är att leva på denna tid då strid, maktkamp, sejd och offer endast förekommer i fonden tycks omöjlig (eller onödig?) att skriva.

Som jag nämnt tidigare är boken mycket faktaspäckad. Den rymmer också ett stort antal komplicerade termer, ålderdomliga ord och (re)konstruerade uttryck. Författaren har valt att förklara dessa via fotnoter, något som både hjälper och stjälper. Samtidigt som de kan vara till god hjälp för ord som »vång» och »sod» tappar man lätt läsrytmen när ögat automatiskt söker sig ned till sidans slut för att läsa förklaringen. Om fotnoterna, eller en ordlista, i stället lagts längst bak i boken tillsammans med all övrig information så hade man dessutom lättare hittat dem när ett ord återkommer senare i texten.

Flera speciella uttryck och begrepp står också utan beskrivning, men det är en detalj i sammanhanget och något som troligen är konsekvensen

av att boken faktiskt getts ut på eget förlag utan den lektörshjälp ett bokförlag kan bidra med. Samma orsak ligger troligen bakom bokens varierande rytm, och brist på dramatisk huvudlinje. En duktig lektor kan fånga upp sådana problem i ett tidigt skede och lotsa författaren tillbaka till den röda tråden. Som det nu är kan detaljer, karaktärer och sidospår som egentligen skulle kunna användas i en kommande fortsättning (eller utelämnas helt) inkräkta på berättelsens dynamik, stycka upp flödet och därmed begränsa läslusten. Detta är de flesta författarens stora dilemma och det uttrycks enklast på engelska – kill your darlings, less is more.

Slutsatsen är att Gisle och Geir: Ödesväv är en diamant, om än något oslipad. Jag hoppas att ett förlag tar sig an den, och ser mycket fram emot uppföljaren!

Pernilla Flyg

Sjöhistoriska museet

Box 27131

SE-102 52 Stockholm

pernilla.flyg@maritima.se